

ШЫН

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 198 (15418) • 1994 чылдың декабрь 1, четверг

Ат салган шагы 20.15. ± Садар өртөө 200 рубль.

ШИРТЕК, СЫРТЫК ААЫР СЕН БЕ, ДУГУҢ БАР БЕ?

Амгы үеде сайтардын, тынчтыр аякыдан билгирле чугула. Оон башка бугурула, тус хууда кижиле болза, чурттап шылаас чыгып апарган. Мындай болады кижин бугуру мелеер билди тувар апарган. Кызылда «Фабрика химичин» азы тываларга хенги химичтиг арта биле арыглап аштаар лээр азылыг бугуруде тапталып үезиле чыргалдыг, болчунн шаане чүгөр эки чурттап, аякыдан турган. Эле тургустунушкун, ыноктур экономикаже шилчин эгелдене бо бугуруде улт бергелешкингерге таваржып, харын-лаа хагыларын кырынга келген турган.

Бугурудеги коллектив «Солангы» деп кызыгарлаттынган харысгалдыг эштежигеин тургускап, чаа езу-биле азылаарынын арта-хевирлерин билеп, шенделерин-лаа эрттиргилеэн. Оон мурунда кылтып турганы хенги химичтиг арта биле арыглап, бугуру, хой кези эттеп, бугуру, ортан топ болган өске-лаа чүдүлөр лаараарында ангыда дилээкиптеринин түнелинде коллектив тыва улустун өг эдилелерин бугуруп кызыларын шенделерин челишкенин чорудулу турар.

«Солангының» ширтектерин хевис азы кидис чадыг деп болур-ла мыйнап. Орзагай чүвеи чүд дээрге — каастап, шимеп кылган. Эштежигеин директору Виктор Фридрихович Бредихиниң чугаазы-биле алыр, каастап кылган хевискистерин сырдар кижилер тывалыган турар. Ширтектерин эштежиле колдууда-ла дүкке орнаарын болуп турар. Ычангап оларын алыскап турар кижилер бар болза, дугуружун четкен, дүк-биле орнап ап болур.

Чогум тыва ширтекти сырлар каап болур болтай. А салгы информация чепсектерин аякыларынның эргежок чугулазын хуралга сапал бергенер оналган демдегеллеп. Чизжа, чаа Дүрүм чүгле «Российская газета» солунга парлаттыган болганда, «Тувинская правда» болган өске-лаа чамдык солуннарга чара парларын чугула деп, комиссия хуралы сапал көргөн.

Хавырган болгаш ээзи чок автотранспорт аймаан база мотоциклдерин сайгарганындан кирген акша-хөргенин хуваар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫН ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1993 чылдың март 25-те хүлээн алганы № 457 доктаалы-биле бадарлаттыган Тыва Республиканың бюджеттен дашкаар республика фондузун тургузар болгаш аякылаар чурумунун дугайында хоойлуун барымдааладышаан, Тыва Республиканың күрүнеин автотранспорт инспекциязынын органнарынның материал-техниктиг баазаны бижылгаарыга болгаш хөгжүдеринге аякылаар.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 188. К. БИЧЕЛДЕИ.

АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРЕРИННИН ЛОТЕРЕЯ БИЛЕТТЕРИН ОЙНАТКАНЫНДАН КИРГЕН АКША-ХӨРГЕНИН ҮНДҮРГӨН ХОСТААР ДУГАЙЫНДА

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 188. К. БИЧЕЛДЕИ.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 188. К. БИЧЕЛДЕИ.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫН ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Дээди Хуралының доктаалыры болза:

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 180. К. БИЧЕЛДЕИ.

АК-САРЖАГНЫ ЧОРУДУП БЕРГЕН

● НАХОДКА. Ажылчын аңгынын эл-сеткил каттып турарында дугурун Находканың чөөн талазында ханы сугула далай өртөөлүн аякылаачылары амдыралга боттангыларын Магаланың аякылаачыларынын дилээкини азыраары аяк-саржагны чорудуп берген. А ол ышкаш тузук материалдык помчукчулар идеген турар. Ычангап 1995 чылдың январь 1-ден эгелдене, киоскилерге солуну садарын соксарып дугайында айтырып тургустунуп турар, кол чылдагааны саанын өртөөлүн дендин бедээни. «Шының» помчукчулары бо арткан каш хонукта солунун чагыдын алырынга далажыры эргежок чугула болу берген. А ол ышкаш бугурудегерге, албан черлеринге, күш-ажылчы бугу коллективтерге «Шын» солунун 1995 чылга уткуштур чагыдылганын организациялары күзенчиг.

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 180. К. БИЧЕЛДЕИ.

Чангыс мандаттыг солунда округтарындан солунга болгаш үнүп чоруткан депутаттарын орнунга 1994 чылдың ноябрь 20-де солгуттурган Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутаттарынын бүрүн эргелерин хүлээп көөр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫН ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Дээди Хуралының доктаалыры болза:

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 178. К. БИЧЕЛДЕИ.

Нинти-республика солунда округунун талазы-биле солгуттурган болгаш үнүп чоруткан депутаттарын орнунга солгуттурган Тыва Республиканың Дээди Хуралының депутаттарынын бүрүн эргелерин хүлээп көөр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫН ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Дээди Хуралының доктаалыры болза:

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 179. К. БИЧЕЛДЕИ.

Тыва Республиканың биче ГЭС-тер тулар талазы-биле министр албан-дужаалдан М. К. АНАЙ-ОЛДУ хостаарына чөпшээржилгени бээр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫН ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Конституциязының 63-кү чүдүлүп 19-кү пунктузунга дугуру Тыва Республиканың Дээди Хуралының доктаалыры болза:

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 187. К. БИЧЕЛДЕИ.

Суг ажил-агынын системаларындан үлетпур бугуруделеринин ап турар суунун төлевиринин дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ ХУРАЛЫНЫН ДОКТААЛЫ

Тыва Республиканың Конституциязының 63-кү чүдүлүп 19-кү пунктузунга дугуру Тыва Республиканың Дээди Хуралының доктаалыры болза:

Тыва Республиканың Дээди Хуралының 1994 чылдың ноябрь 24. № 187. К. БИЧЕЛДЕИ.

ДОКТААЛДЫ ХҮЛЭЭП АЛГАН

● МОСКВА. «Девискар» деп теледидиоламчыдыгашынын дугайында доктаалды Россия Федерациязынын Курене думазы бо чылдың октябрь 14-те хүлээп алган турган. Ук доктаалды РФ-тиң Конституциязына дугуруштурун Россия Федерациязынын Президентинин Борис Ельцин Курене думазынын депутаттарына саалаан. Демдегелтинген доктаал болза Россия Федерациязынын Конституциязынын чүдүлдерин хааладып турар. Ычангап ону чурттуу үндээн Хойбулауна дугуруштурун эргежок чугула деп, Президент сапал турар.

БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫ

Күрүнеин каймак даа структуралары бодуп чаа байдалдарга белеткен турар. Ол чорудуп нарын таладарыг. Бирги ээлдеге аякылаачыларын, тускай артемиглерин үениң бегелдеринге дүштүр белектерин. Тыва Республиканың Чер куралдарынын болгаш чер тургузуунун күрүне комитеди тургустунга-ла чүгас үш чыл ашкан. Кыска шаг үениң иштинде бодунун төп ашаралын, хоорайлар, кожууннар комитеттерин кайлар-биле четчелен хандылар дээш мергежил белидеринин институттарыга болган факультеттеринге 51 аякылаачыны өөреткен. Москванын Омскийн дээш өөрдиле черлеринге 19 кижин өөрдип чоруткан.

Ычналгажык — сөөлүг чылдарда чер реформазынын чер тургузуунун талазы-биле аякылаачыларын Тывага утталып чер арып-хоойдуларын, чер аякылаачы болгаш тургузуунун, чер каластынын тускай артемиглерин, экономикастерин белеткээр эргежок чугула апарган. Тускай артемиглер челиштин турар, оларын хуузу чүгле 13. Ол дээр бөгүтү айтырыларын билдинди иштиндеринин хөлчөк таарымча чок. Топ аппаратта, хоорайлар, кожууннар комитеттеринге 16 кижин челишпес. Бо бүгү байдалы сайгарын, коллегияга чугаалашкан, оон түнелин-биле доктаал база хүлээп алган.

Ук доктаалда көрдүнгенин саугаар күрүне комитеди чыл сагында он аякы кижини Москванын, Омскийн дээш өөрдиле черлеринге өөрдилп чорудар. Чогум бо хуп-нерде ол черлерде он кижин өөринип турар.

РЕСПУБЛИКА КОМИССИЯЗЫНДА

Тыва Республиканың Президентинин чапында политика репрессияларга чорашканын агартып талазы-биле комиссияны ээлчегит хуралы 1994 чылдың ноябрь 20-де болуп артык. Ук комиссиянын даргазы — Тыва Республиканың Чазак баштыгынын оралакчысы Б. С. ШЫРАП хуралды башкарып эрттирген.

Политиктиг репрессиялар биле холбаштыр хавырткан, хурааткан азы ээлээринден өске арта биле аңгылаан эг-хөргенин эгилер, өртөөп эгилди бээр азы акша эгилдишкенин төлээр дугайында түнелин үндүргөн, 23 билдирешкенин сайгарып көргөн, амгы үеде сайгарылганга 4 билдирешкөн арткан.

Комиссиянын хуралыга сапал бергенер: М. Достак-оол («Мемориал» нитиле), Тыва Республиканың прокурору А. Дамба-Хундук, Кызыл хоорай комиссиязынын даргазы — хоорай чагыраанын даргазынын оралакчысы С. Аракчаа, А. Чүлтүм («Мемориал» нитиле) болган оон-лаа өскелер. Хазаатыларын билдирешкенин, дилеглерин сайгарып көөр, хандыр талазы-биле ээлэп аякылаачы кылдынганын, ам-даа челир иштиндеринин хөй айтырыларын барын олар демдегеллеп.

Чагыдылга - 95

КЫЗЫЛДА ЧҮГЛЕ 141 ЭКЗЕМПЛЯР

1995 чылга уткуштур «Шын» солунуна чагыдылга республика нарын далазын бо чылдың декабрь 20-де доостур. Ычангап чагыдын алырынын хуусаазы дыка эвези арткан. А хоорайнын харылаачы черинин пардалга тардар кылдызын ноябрь 30-де мезидеи Эзугаар алырга. Кызылда чүгле 141 экземпляр «Шын» солуну чаа чылга уткуштур чартыттыган.

Политиктиг репрессияларга таваржып чорашканын болган оларын аяк-тедуну билдирешкенин сайгарып көөр, өске-лаа дилеглерин, ылаңгы чурттаган меуду-биле хандылар дугайында нилөө болдулар шаа биле хабарлар толгарай сорулгаларын комиссиянын хуралына дугурушкан.

Алексей ДУГЕРЖАА.

Чылдагааны чүдөл? Акша-тегериктиң чогууда бе? Чылдагаанын аяланыг толаргайлап көөрге, хамык укур акшада эвес: Кызыл хоорайда 20 муа пенсионерлер бар, а оларын орта кезини «Шының» иденкейлик номчукчулары болган боттарынын пенсияларын чогуур үезинде ап турар. Солун чагыдылганынын өртөө улуг бе? Чок. Шоолуг улуг эвес: барык хуп бугуруде үнер болгаш улуг хемчээлди солунун чартык чылда чагыдыр өртөө 16.800, үш айда — 8400, а бир айда чүгле 2800 рубль.

Кол чылдагааны — «Шын» солунуна чагыдылганын мурчу үеде ышкаш организациялар кижилерин чогунда, чагыдылганы ала-чайгарлаашканын аякымында киргенде. База бир чылдагааны — киоскилерден садын алырынга чамдык помчукчулар идеген турар. Ычангап 1995 чылдың январь 1-ден эгелдене, киоскилерге солуну садарын соксарып дугайында айтырып тургустунуп турар, кол чылдагааны саанын өртөөлүн дендин бедээни. «Шының» помчукчулары бо арткан каш хонукта солунун чагыдын алырынга далажыры эргежок чугула болу берген. А ол ышкаш бугурудегерге, албан черлеринге, күш-ажылчы бугу коллективтерге «Шын» солунун 1995 чылга уткуштур чагыдылганын организациялары күзенчиг.

ХУНДУЛУГ НОМЧУКЧУЛАР!

1995 чылдың бирги чартында «Шын» солунунуң чагыдылганының төнеринге чедир санныг хонуктар арткан. Чагыдылга декабрь 15-ке чедер.

«Шынының» чагыдылганы бүгү почта белдирлеринде болгаш салбырларында чорудуп турар. Оон аңгыда Кызыл хоорайнын чурттакчыларына чурттап турар черлеринин чоогунда киоскилерден боду алып чигелделиг чагыдылга база бар.

«Шын» солунун чартык чылда чагыдылганының өртөө — 16800 рубль, үш айда — 8400

Хундулуг номчукчу, чартык чылда чагыдылга чок артпас деп бодаар болзуңарза, далажыңар!

КЫЗЫГААРНЫ КАМГАЛААРЫ-ХҮЛЭЭЛГЕВИС

Тыва Республиканың Дээди Хуралы (Парламентин) Россия Федерациязынын күрүне кызыгарынын тыва участогунда байлалдын дугайында айтырыгы парламентке дүп аныап, чугаалашкан. Бо талазы-биле иденкеди Тыва Республиканың Чазак Баштыгынын оралакчысы, Россиянын Федералдыг Хуралынын Федералдыг Чөлүкелнин депутаттары В. Б. Кара-Сал кылган.

Россиянын Федералдыг Хуралынын Федерация Чөлүкелинин, Курене Думазынын, ТР-нин Дээди Хуралынын депутаттары, Бистич корр.

Subscription form for 'Shyn' newspaper. Includes fields for name, address, phone, and payment details for 1995.

Көдээ ажыл-агый айтырыгылары

Ефимов: «Амдыызында эки чүве көзүлбейн тур»

«Революцияның чакымы» союзотун трактор-хому бригаданын бригадир Николай Николаевич Ефимов дугайында чыгып сөстөрүн республика солунпарыдан номчуп, ак-көк экрандан дыңнап пат болган бис. Ол дээрге кайгамчык бижир туруштуг, ажыл-агый дээде чыдып чыгып, олдур орбас кижилерин бирээи. Ооң-биле чугаа кылдыр дыка берге, эң ылангыя сезонун ажылдар үезинде. Ажыл үезинде анаа бо-ла бир механизатор чедип кээп, дүрген шийтирээр айтырыгынын тургузар. А Ефимов ону шийтирээзден, сакшы амгырас. Бир эвес бригаданын кеңигүнеринден чыгып-ла кижини калдыр-бир чылдаган-биле акылдавын бээр болза, бригадир ону шийтирээзден шийткен, кайнаар-лаа барбас, чугаа-лаа кылбас. Калган бригаданын кеңигүнери шунтузу ажылдар бээр, оң сагыштык мыйчак чугааны кылган мен. Николай Николаевич хоозун чугаага ынак эвесип бижир мен. Доран-ан, бижир-бижиреске-даа оон чүү үнер боор, чүү-даа өскөрүлбөс боор чоран дээр хөөн-биле чугааны арай деп-ле эгеледи. Ындыр-даа болза, бир эвес бугуруш шын дээр туржуң, чугааны дорту-биле эгелээр болза, оон дорт болган коргуш чокка шугуңчүл-ла болурун база билдир мен.

Вестин директоруус Иван Чучев чеже-даа катан Көдээ ажыл-агый ламзынга четкен, а олар — саарыкта баазаны худуп алып, сөөртүкөр-ле дээр. А демгери шуут-ла дедир тенкем чыдыптар. Эң ылангыя сулавы албайн турарлар. Элдери чүве аа? Республика бодунукна өстүрүп алган республика боду база албас. Мен бодуларымга, чүдө бистин ажыл-агыйда эвес, өске-даа черлерде база ындыг боор.

Бо чылып чагып бугулар 7 га черге кончуг эки морковь өстүрүп калдык, а база-ла хөвээр чытпышаан. Чүге черле бот-боттарымыс аравыста мегележиң, мегележиң-ле турар боор бис. Биске күрү-неден чүдү-даа бербейн турар-ла болгай, анаа тарааны ажыл-агый ышкыжыл. Арат ажыл-агыйлар белин бистен азыптык төлөп турар-ла болгай.

◆ Эрткен чылгы-ла сула хөвээр.

◆ Морковту кым алыр?

Ажылдаттымыс морковь чүве болза, анаа чүге чагып кирип каанып чыгып. Бисти чүдө эки сортуг кызыл-тас ангары турар. — Николай Николаевич, силер кажан бо ажыл-агыйда эгележип, черде калдыг турган ийик, сактыр-дыр силер бе? Бичан эки чурттан турган эвес бис ийнаа? — Сагынмай канчаар, Мен ийнаа колхозка белин ашпадан четтигип мен. Оң үжер чылдарың уелдир. Баштайгы колхозту тургузуучулары Семен Андронович Яковлев, ол ам-даа пенсияда чурттанывшаан. Ол үдө улустан ажылдары-даа кончуг турган, олар хүн үнери билек, ажылдап эгелеэн, хүн ашкыже ажылдар боор чүве-ле болгай. Кол нуруу-

акшалары акшалары уду-тур бис. Биске күрү-неден чүдү-даа бербейн турар-ла болгай, анаа тарааны ажыл-агый ышкыжыл. Арат ажыл-агыйлар белин бистен азыптык төлөп турар-ла болгай.

Көдээде барган, Көк-Сергеиң шийин алган талаазы чедер, майнаар, чыраа-саяк, дорт чоруу дески тергип чараш ал болган, өскөкөрү чорук-шоор-даа чок, арааай малдар болган эвешке. — Көк-Сергеиниң баштакымыс аажы-чачын чыгыс чер-чурттулары пат-ла билдир-де. Биске чыл бурнаар Тыва Совет Уездигин, Россияның составына автономия область кылдыр каттыжып кирип турла. Сул-Алсыйн байырдыг Хурал болган. Анаа хоочуннарың мурунун Көк-Сергеиң сөс бээр, ол мична дээр. — Мен СССР-ге каттыжарып чүдүүдү деп санаар мен. Дыл бижбес хериме орус чон-биле найрамын битэй эвес кижин мен. Эр-даа, кыс-даа орус-биле илмежин турдум, чүдүлөжүп алтар чорукчүм — дээр, чылган чоп дыка-ла шимээрзин.

Социал камгалал ЧОНУНГА БАРААЛГАЛ

Кырып назмалап, айыыл-халып, аарыг-аржыктан ажыл-даар шийен ышкынан кижилерге күрүне пенсияларын тысыр болган оларның пенсия акшазын бээр ажылды Сут-Хөл кожуун чагырганың социал хандырылга кылды эки организация тургускан. Нитязы-биле 1266 килдиг пенсияны тысыкан. Ол акар ай санында уламчылап, пенсионерлерин саны өзүн турар. Пенсияны өлө-үнер ужуруд кижилерге ай-шаанда тысыр база оң эл саашикчыларын кыдыр ажылды август айга чедер чөткөсү турдуң келди. Оон соонда калдыкче чаа эргелекчү ажыл-дай бээрге ажал шуудай эгелен.

ХУНДУЛУГЛЕРНИН БИРЭЭЗИ ЧОРААН

Мен майна мал-маган дугайын бижир бодавайдыр деп, номчучү. Көк-Серге дээр бодунуң. Уелден төрөн чериниң чоңуна, үежилериниң хунду-луг кижилерин бирээи оон чурттан чоран бол-дур ийин. Ол бодунуң үежилериниң аразында хөй-наптың, сагыш чонангыр, чоңуна дузагар, омак-серек, эрес-кашагай аажы-чакы-биле ылагалып чоран кижин чүве.

неддери болган сорулгаары деп кыска илеткелди доозуттарга, тура халышкан чоншун демниң адын мас-кашкыкының даажынан Алдын-Хавак артында бел-ге шегерлер сүрүп ояткан чоран бир колан таан «Мик» кылдыр ушкып үнү-терге хүн караан дугайы берген бодавыкка.

БИЧИЛЕРИ АЖЫКТЫГ МУРМАНСК (РОСИТА — СЧТА).

Кольскин атомуг электростанциязы муон мурунда чылдарда Мурманск областың электро-энергия хергелелин оң ажыл хуузу хандырып турган. Ол амгы үдө бодунуң күжүдүң 30 хире хуузу-биле ажылдап турар. Хергелелин электри энергиязының өртөп төлөк күш чөткөстү берип биле, оон ийи олуун ажылдап, айнаа тургузуу каан. Арктан ийи блок чарык күчүзү-биле ажылдап турар.

Чер, ооң ажылгалы КЫЗЫМАК-ЛА БОЛЗА

Чер — кижиниң чөмөгү рикизи, амдыралың үнер кол дөвү. Сөөлү чыла-ларда чер-биле ажылдап шы-дар кижилер бистин кол-дуура черин боттарында бижилгилдиң ап, арат ажыл-агыйнын тургузуу турарлар. 1994 чылдың оң айларында кожуунга 39 арат ажыл-агый менемин. Ам Барыш-Хемик кожуунга 258 ажыл-агый бар, оларга 28996 га кыла ажыл-агый хергелелин турду шуду бижылган. Оон итинде тарыта шуду — 2085 га, ол болаа сугаттыг тарыта шөдүңүң 41,3 хуууу. Сигел шөдү — 61 га, олар шөдү — 25178 га. Ий-чап кээрге, кызымак араттар чери ай-шаанда сугаттар, сазыраптып турган, тарааның, артышканың бол-ган сипиниң элек дүңү-дүң өстүрүп ал болду.

Чайның өге хүнери кидиле чыдыкың деп ийе тыныкып албө-биле дөмө салышкан, хек-даван сагда, кайның хек күш, кукунуң, кып эгелди берген, үе тур-ла чүве. — Дамыралар чаай каапкан, ол хүннеңдегерге Калбак-Хараган шыганың Чес-Буудун суунуң бузу-биле хоудуңан экини кек-сүт-чымыск чыдыкың чага-ынага чайгаар-ла угаан-сарың берген, арыш-шырай өң-чүдүн кирип чээр. «Кур-руя кижин ийгил бээр, кус-кун-сааскан дескине бээр» дийри деп, кудурапчыг сагыш-сеткил куттудуң чээр, таалаңчыг уелерин турта-нып кижин каңгаң уттур боор.

Алдын дөртү олурашпа шийада байыр-наадам артер эвес. Бо үдөлдө оларның аразыга Көк-Серге база олурбайн барбайн. Ол чер-ле сумуңун дээр дөм ме-гесериниң бирээи чоран кижин. Серге бодунуң баш-тагы оонаң чытып-биле чылакан, ийгизинде амыр эвес мегере таварышкан. Оң-солдайк буттары-биле оуду-солуң теңикле, ол-бо тала-кы холдарыңдан алган, ой-тур, донгайтыр шедилең, экин бажыңдан алган, эргилдир бөөдөл, чарын аразыңдан алган, чаа-ой-тур муңдуруң, каш аргазың ажылдап, халым-шурп тур-ла, күжүр Сергеиң аваны-гыры харгылаңан кашпайга, элдэптенден деңг деп чүве ол-бо чоран.

Хергелелин электри энергиязының өртөп төлөк күш чөткөстү берип биле, оон ийи олуун ажылдап, айнаа тургузуу каан.

Оң соон дарың: «Челер, чыраа аштар белең тур-дун!» — дөң соонда, Көк-Сергеиң Челер-Сарың, Чыраа-Аштыгың Борасы, Хал-бындың Челер-Доруң, Ку-Салыңды Челер-Ок дөң, атты-сурагың аштардан эгелеэн, анык, маргылаң-лаа чаа кирип чоруу чылаалар шевер-чараш ду-жугарын сонгаар, бурнаар октагылап, ойнап үңгүдөн келген, мурун былааңгай, доңгайтыр шелин тургулар көрүштү-ле турган ийин. — Устунде оонагай кууду-ларың чер-чурттуң ошолу чоргаларымыс дийриң чоран чүве.

Хергелелин электри энергиязының өртөп төлөк күш чөткөстү берип биле, оон ийи олуун ажылдап, айнаа тургузуу каан.

Араттарың чугааң тур-лары-биле азыра, эң берге-дөмкөчкө таварып турары чүдү — кууун тараа көлөр комбайн тып алыры бооп турар. Арат ажыл-агый ак-социализмның чыгыс ком-байны күзүп шуут чыде бээр, кайла ажылдап тур-ар бижилмейн бар. Чан-гыс комбайн мидит болбайн калчар. 1994 чылда чери чөп

Оң шын ады Көк-Хуна деп кижин бодур эвесип, Көк-Серге оң шөлдөң дүр. Сөөдү чылдары чыгыс чер-чуртугары шуут-ла Серге дийр апараннар чораныгай.

Оюн-баштаа-биле, омак-хөрдү-биле чон чылган чегде хөйну холгалдып, халымкы каттыгың чоруу Чолдуй кырган-ачай көргө-зини хавың курунда халаң-надыр астыккан хүрешкен мөгелерге чүткүүр чыгып далбайнып кышкырып турла, шыа тоңунуң ууң чөткөчери кымычканын турар эвейкине.

Оң шийа ревизия комиссиязыга банк дөптөрүн шуут көргүсөң. Кайы үдө (1990-1991-1992), каш акшаы кайнаар чарыглааны билдирмес. Бо бугу билдинмес буудулач отчеттары хынажың бээр-биле контро-ревизия аргелелин дарагына билдиривши киреривиске, дилээвизи хандырган. Ол черин ревизор-бухгалтери (Сурүмэ Момгушун илереткес болза 1989-1992 чылдарың бухгалтер отчеттарың чылда даан болашкың-биле көңүс мегелең кылган болган.

Хергелелин электри энергиязының өртөп төлөк күш чөткөстү берип биле, оон ийи олуун ажылдап, айнаа тургузуу каан.

Хергелелин электри энергиязының өртөп төлөк күш чөткөстү берип биле, оон ийи олуун ажылдап, айнаа тургузуу каан.

БУУРУУ ЧОГУМ КАЙЫВЫСТАЛ?

Бо чылдың октябрь 27-де М. Б. Достак-оолдун хому-дагына үндөлдөн Кылаа хоорайның улус судучи мэд алым кырыга келди-рийшик келген. Шынада мен Монгуш Букдулар-овит-биле даңа таанып, даңка ишти арага-даа ийин көрбөң, аравыста калдыр-ла өн-бөзөң чок, республи-каның «Мемориал» ийит-төлдөң чыгыс үдүланыш-кының ажылдан, калың прессияны таварышканың чырык адын катан тургузуларың үдү-хууусу ту кирип келдиңиз.

тінде үргүлчүдээр турган шийадаң билдирмес. Ий-чылда-лаа сак-хө-биле хол-жы комиссиязың хынажык ажагында кидың-даа тундөдө бербөң. Чүг дээр-ге 1989 чылдан 1994 чылга чедир бухгалтер документи-дери нитилелдин дарагына Достак-оолдун хоудуна тур-ган (бөгүңге чедир ол до-кументилер Достак-оолда, оңу бербес). А бодунуң эл-чөдө Достак-оол до доку-ментилерин ревизия комис-сиязыга берип хынажыңды шуут көлчөсөңөң. Ындыг хоруушкунуң бухгалтер билдирмес О. Э. Очурга база берген, чылдагыны билдирген. Чо-гуумна оң ужурунда Достак-оол ревизия чорударың келген бис. Шылаар ша-дык-биле чып алат мате-риалдарыңга үндөжүлөң, үн ай хире эргелең хына-жың астың тургузар ужуруга таварышкысы. Оон ийин уткаын кыскалар тайдырдыларга мидит.

нап көргө, дөңдүн бууду-лааңың болган. О. Э. Очурдун мурунда өске бух-галтерлер ажылдап турган, а ол бухгалтерлер калды-даа откет, смета, план тур-гусулап, а оларның орунга О. Э. Очур ол үнериң бухгал-тер отчеттарың Достак-оолдун айтышкыны-биле анаа эңгит кылдыр эргелеңиз, таарыштыр кылдып тургус-кан.

рун ап турган акша-хөргө-ниң айтыш. Чекте көрө-шөңгүң дугаарлар: № 219801 (акша түкү бил-динмес) № 219802 (база билди-мес) № 219803 20.000 рубль 9.02.93 ч. № 219804 59.200 — 12.04.93 ч. № 219805 237.000 — 7.07.93 ч. № 219806 180.000 — 20.08.93 ч. № 219807 200.000 — 12.10.93 ч. № 219808 330.000 — ай, хүвүн бижилээн. № 219809 550.000 — 30.03.94 ч. № 219810 200.000 — 15.05.94 ч. № 219811 1.000.000 — 14.09.94 ч. (Бо номерде 1 млн. рубль акшаы ап шылавын, бух-галтер адын шын эвес сал-ган). № 219813 800.000 рубль 18.09.94 ч. Мына шууту 3 млн. 180 муң рубльдиң (үстүңе бил-динмес чектерин салаваска) Достак-оол нитилелдин агар санынан ушун ап, аягы-дааны банк документиң бо-дур. 1993-1994-1992 чылдарың банк дөптөрүн Достак-оолдун хынажык бербөң-биле дөрт, шын хылаптар арагыс чок болу.

Хынадаже бо чылдың март 22-ден эгелен кирип берген. Хынада кылдып эгелен хуууветтен бээр Достак-оолдун таразынган үдүланышкына тавар-ды берген бис. Ынчангың «Мемориал» баштаар черин ийи агар сашы. «Жисон-банк» чериле чылар, оңу хынада ревизорлар кым ийи дээриниң дугайында бижимек документиң Достак-оолдун ойталаңкыны туржак, калы барып кыл-дырып адыдык. Хынада-ны чоруга бөрүвике баш-таар черин дарагының ба-жы кайар арталар кылды-рыңе угадылар ажылдап көрүпкө, ужуру болза бистин хынадалыс үш-дөрт ай хамаарык, ийи-үш шак ш-

Сай-же талаазы-биле анаа эвес деп чүвени өскөргөң. Достак-оолдун берилер-бейи турган бухгалтер от-четтары хына көрү-биле ол документиң ревизия комиссиязыга ламчыдан бээрн криминалдыг поли-ция чериниң 6 дугаар кил-дизиниң дарагында билди-ришик бижип алган. Ол дү-байла ийи-бүрү чугаала-турган барылаадаң, баш-таар черин чамдык кежи-гүлперин болган өске-даа хамаатыларың чөптүң негелдөң-биле хөй чылдар

Оң шийа ревизия комис-сиязыга банк дөптөрүн шуут көргүсөң. Кайы үдө (1990-1991-1992), каш акшаы кайнаар чарыглааны билдирмес. Бо бугу билдинмес буудулач отчеттары хынажың бээр-биле контро-ревизия аргелелин дарагына билдиривши киреривиске, дилээвизи хандырган. Ол черин ревизор-бухгалтери (Сурүмэ Момгушун илереткес болза 1989-1992 чылдарың бухгалтер отчеттарың чылда даан болашкың-биле көңүс мегелең кылган болган.

Чокта каш октябрь айда ревизия комиссиязы Достак-оолдун хоудуна чыжыкты-нып турган банк дөптөрүн алган. Ам ол банк дөптөрү-биле (чек) танымың көрө-лөңөр. Бо банк дөптөриңде 1993-1994 чылдарда Достак-оолдун Ийлообанкына «Мемориал» нитилелдин агар санында (№ 700812) үндү-

Хергелелин электри энергиязының өртөп төлөк күш чөткөстү берип биле, оон ийи олуун ажылдап, айнаа тургузуу каан.

УЛУГ УЛУС ХОМУДАТНАС...

Ычан алдан чылдарың тасы турган чүе. Март 8 таварыштыр аваларга, кыргак-аваларга концерт көргүдөр бис дээрин башкы бистерге чугаалаш, мени «Четек терим» деп ырыны ырааар сен дээр. Эге класс кижизи башкының чугаазыңдан өрт-тер өвөс, ырыны шыдаар шаам-биле доктадып алган, хей ада-пелер мурпуче үлдүм-не өвөсөт. Кара-ла бо бирги одурдуга кырган-авам одур, авамны көрүө-рүмге мун-не чок. «Четек терим» сөзүң, сагай! деп ыраан дозуур чорумда, кырган-авам «өшкү бурган» деп чоруй алаан үн берди. Муну-лаа укур-бажырып бибээи бичи кизи ада-пелерин адыш часкаашкын.

нарынта өөрүп, башкынын «эр хей-дир сен дээр сестери мени чүгүлдиринкен. Амыраан уум-биле бажыңга кире халып кээримге, кырган-авам биле авам бир-ле сеткил хомудан хевирлиг чугаалашкан одурлар, Холум чугаш, чөмөнпип одуруп алдырмага авам турган, «улус ады кажан-да адавас чор деп сенэе жеке чугаа-лаар кизи мен, уруум, кол-чүвүнү ала» деп бо Чүгүн-даа айнып тыпшай, алан кайган одурумыны авам биле тырттып кааш, кырган-авам адын алап ыраан турган-дыр сен, Сагай дээрге кырган-авамны ады-дыр, ону чүе сурай берген сен деп шириниң кончуг чугаалай-дыр. Соонда авамдан билге-

ним болса, «Четектерим сагадан-сагадан» деп чыраар турган, соора, «сагай-сагай» дээримге, кырган-авам эңокосунган үшү чоруй барган ол бооп-тур, Ычан кырган авамны хей чон аразыңга ыччар апчок бай-далга таварыштырган мен ол хөвөрү улус үстүг оя алаар чанчылдыг апарган мен. А ол «Четектерим» деп ырының автору Экер-оол Тудушович Кечил-оол-биле «Гысаньң аныктары» со-лунга аныктай берген та-ныкпын, оон хей-ле өчөктер-риниң, урумдарынын помчүкчүу болуп, оон чо-гаалдарында амьдыралды көрүп бодумун аныктымага багай эвөс кичээди өөрөшп чорур мен.

Э. Т. Кечил-оолду уруугар чогаалчы деп эки бийлер биле, Оол «Бора-Хөнгөш», «Электрей бээр», «Четектерим» деп ырларын чаа чугаазы үшү келген бичи чаштан алаан уруугарга дээр конуг сонургал-биле арлажып тур-арын ада-пелер, бис эки билер бис. Ол сес номун автору Бир дугар пому 1967 чылда «Четектерим» деп ат-биле чыгарып үгөн. 1977 чылда орус дылга «Детская записка» («Ужуг чорур тынык») деп чыгы-ндыны парлаган. Ыла кирген уруугарга шүкүр-ниң Ю Шербак (Москва) биле В. Ашуров (Владивосток) очулдуран. Хоотун чогаалы, журна-лист сөөлү үеде чүде уруг-

ларга чогаал бижип чорур-рундап аңгыда, улус улусту база утшай чорур. Алаа бадтык кылдыр 1993 чылда үгөн «Шалитинген шүкү-тер ному» деп чогаалдар чыгыдыны номчааш билди бугурээр бис.

Бизимден тура шүкү-тер доктадып, ырларын ара-соора ырлап чораан чогаал-чы акым бо хүнерде 60 харлап турар-лаа болза, оон сеткил-сагыжы кезээде анык, улус-чонунга хүндүткелдиг. Ычанган оон бийри би-життигир, улус-чонунга ам-лаа бараан болуп, хей-хей чогаалдары бижиленге, улугларга бараалдаган-ла чорур болунам.

АЛДАНГЫ СЫН БЕДИИНДЕН

Амьдырал төрөниң Эштип, шымпын чорза-чорза. Алдангы сын бединге кээп, Эрткен оорум карап ор мен.

Одур орбас, сеткал куюм Орта мен бе, канчал бардым? Чалды, чаш шаам богүн харып Сактып бодам, холөп тур мен.

Ак-Кожатар—төрөн кыштаам Агарарып көстүп чыдар Бөрөмөйгө үгөн үгөн Бом ыкы буралан тур.

Ак-Хем унун ору-куду Аалдарып ыдып эртпек, Ойгулаштаан оолдар, кыстар Омак ыры дыңпала-дыр...

Калыр-бертиг, онгуд-чипил, Калдыг орук эртпеким дээр?! Тайыл ушпак, чоңуң актип Даянштын туруп чордум.

Өөрүшкү, мунгаралдып Ойу-лагы хөнертен кээр; Ырлап-шоорлап, холөп чордум.

Ым-сым-лаа төп-ле чордум, Чаагай чырык сеткилдигер Ша-ла ыччар дуза калар.

Чыдыг сөстү сөглөп кээрлер, Чымчак холун сунуп бээрлер Чүү деп чүвөл? Бедикче ам Чүткүн үпөр күжүм чок дег?

Кудургайны куду алам Кудургайны баткан ышпак, Ынчалза-лаа угаан күжүм.

Ырмазырап сулараван, Хөкүкү чүрөөм сокпастааже Хөйүп кылар күээдиң мен.

Экер-оол КЕЧИЛ-ООЛ.

Бистин аваныс Сергей Сагмаевич ДОНГАК 1994 чылды декабрь 1-нч хүнүсө 36 хардаар. Ынак аваныстан то-руттуңен хуну-биле холбаштыр ачаа изип байырыктың чөпшри, кан дег бажыг калыкшыды, ажылдыга чедип-кишорни, амьдырал-чуртталгазынга ак орукту, ас-кежени, өөрүшкүнү йөрөөп тур бис. Чараш чанып салбайт, улак холдуг болурун кээди уя туткан эжи база күзели.

Өмүң ээси Надежда Мөнгөевна, оолдары Андрей, Артым, Олег, уруглары Марта, Саяна.

ШЫНЗЫДЫЛГА

БАСИЯ Кижар Дилги бир-ле катап белек-сөңүг Хайыракан дарганыга бараалтан-тыр: — Бар-ла шаамы селериниң бараан болуу Бады шынтан балыккан мен, хайырааны, Ам бо хүнел бичи депшип көрө дээрге Албан бижип шыныдылга херек боор-дур?! Оуузушуп Дилгикетип Опуг чанып билер-даа болт. Хайырааны шыныдылга Хайыракан мыччар бижээп: «Бистин Дилги одур орбас, чыдын чытпас, Билдөөн чок ховар өткүт угааның төл-Кылбаан тутуван ижи-лаа чок, уран холдуг Кымы-лаа бол хүндүткелдиг, макталдыг аш Кижар, оптуг чашпаа чашпаа катган. Харам холпак оржу чоруй бага чыткен. Шүгүмүздө, сумелерге учурламас. Чүгүлдүгүңү хүлээп алган, албан күсүрө Айбылаарга ычангырын, эпти-чөптүү Ам-хууда бодум бешип кан-лаа көрдүм. Өзүп орап каалдырып ыччангаштым. Өрү тыртып, депшиптеп сумеледим». Кижар Дилги таалың шынас ажып-чөмш Хайыракан мага-хандыр чоолган ора Адын салган, тамба баскан албан бижип Авынастыг Дилгикетке тусту каапкан.

Херек болза, арың-нууруп Хөөлөтө сандыктарлар кайы көөй.

ЧУДУМ ЧАП.

Чарлалдар Бюрозу

Кызыл хоорайның чагырганын айтышкыны-биле хоорайда турар бугу гаражтарын катап бу-рүткөп эгелээп Ычанганш «Томмас-Суг» гараж кооперативи бүрүткөшкенин бо чылдын декабрь 3-те «Анык» өөредилге-бүдүрүлгө комбинатынга (моон мурнунда №3 школа) 10 шакта эгелээрин кооператив кеңигүнеринге дынадып тур. Кооператив кеңигүнери 1992, 1993, 1994 чыл-дарда дайыбыр төлөөнү кызыл хоорайны аңгалш келер.

КУШ ЧОК ДЕП САНААР

Сүт-Хөл кожунунун хереклекчилер нитилелинин бот-орудга чарыл алы «Жемчужина» деп салды-нын төгерик танмазы чикченин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАЛГА

Мергежилдиг токарны, аккумулятор автобекчиз электркти Кызылда харылаанын автобазады ажылче чалап турар.

Ажылдар черинге албай черинин автобузу-биле чедер.

ЧАА ЧЫЛ УДАВАС КЕЛИР!

«ОПТ и розница» акционер нитилелден садып ап болур силер. Бисте уругларга-лаа, улус улуска-лаа белек кылдыр тутеур барааннар арбын:

УРУГЛАРГА

— Чаа чыл бөлөк кылдыр белектөөн конфеталар — мармелад болгаш пастила — карамельдер болгаш яны-бүрү конфеталар — кылымал алгыдан даараан уруглар тоннары

САВА БОЛГАШ ЭТ-СЕП АЙМАА

— Чайыраан савалар. — Чехо Словак «Богемия» фирманың кылганы саваларың калбак ассортиментини: фуждер, рюмклар, сок кудар стаканнар, чечек тургузар вазалар, хөнектер, бузулбас шилден кылган сак-пыннар. — 6 кижиге таарыштырган 120 яныз чүүдлерлиг аяк-сава (меламин) аймаа. — шаажан аяк-савалар. — ханга азар көрүнүчүктөр (фасеттиг). — швижигеш каастаар яныз-бүрү ойнарактар — уругларны болгаш улус улустун хаактары.

Бистин адресини: Кызыл хоорай, Калинин кудумчузу 25. Телефон №№ 4-19-65, 4-17-44.

АГАР САНЫ: «Тыва сойбанк» № 363505

БОО ЧҮКТЭЭН СЫН

Тоолчургу чугаа

Августун ортан үези чор-да-ла аңчы Бээш ийи улуг хуунуң дегилээш, биези каттыг чериче бир уруун эерткеш, ийи аыттыг чорук-канар, Аанакайың, ол ча-рыбас анык эдин чүктет чораш Ычан экиан көргөн, кыан аяк хун турган. Алап кылар дүш үезинде Кара-Дыт бажының арт кырынга чортуп үшүп келген, аыт-тарында дүшкүлөш, дышта-ны олурганнар.

Чөдө бээрге, кончуг-даа улуг сың эдүг-диритиң аразында, бичи шычеп каан чыт-кан Амак дүрү-далаш-биле боозунуң демүр ушунуң ба-жыңдан тудуп алган, оон ужазы-биле мыыс дөзүлче углап, херлип-херлип дүжүр-гө, Ындыг белең чүве кай-ла боор, боонун баг чүктөс-көзү адыр мыыстарга кедир-ли берген, а сың дүп-тура халааш, арга-дажың казы-ралыр манпап чоруй барган. Адыр-адыр мыышылда боо халаның адыр сыңын соопан адашкылар көрүп, каттыжып туруп калганнар...

— Ойг, ачай, дөө ол хорум-да адыр мыыстыг чүве шычеп тур, чүл ол? — деп, уруу хөнертен сымыраны араак айтырган. — Ойг, сыңы-дыр, уруум — дөш, холу дегип-ле боозуңга барган. Дайзыаның аксып аяк тыртып көөргө, өштүг чүве дег, борбак өктүг

— Ол-дур, уруум, ужурун кагым ышпак, ачаң чазар эвөс Ам оон эът-кежиң канчал союу-бузарыл, чээ! — дөш, ол-ла черинге дай-ла, хаан ужулган, тап-билдө тааныктай берген. Кезек олурган, адашкылар олчазыңче басып чорукканнар.

Светлана МОНГУШ.

Экер-оол КЕЧИЛ-ООЛ.

ужазы-биле удантарга, хөө-лү дөшөйл бербейн канчаар. Тып — аядын!

Аңчы Бээш оон соолда:

— О-ох, уруум, хайыраан боом саргыжымдан ырайың-дыр — деп хомудувышаан, кат чыып, элейтип чоруп турган.

Оон бээр өлөөн үе эрткөп. Бора-Шайың арга-эминде боо чүктөөп сыңы ам та бар, та чок?! Бир эвөс ол чок-кавыга боо чүктөөп сыңы көрүрүне-ле аңчы Бээштин баг чүктөшкөндө дүргөсү-дир деп таңып, билип чорур силер, арың чангы черин кижилери Хоотун аңчы бар-кып бугу пазында өлгөн келген камың эдин сыңга ыччар азындырып каан.

Экер-оол КЕЧИЛ-ООЛ.

Декабрь 1 — Бүгү-делегейниң СПИД-ке удур демиселиниң хуну

ОНЗАЛАП ДЫҢНАДЫКСААР ЧҮҮЛҮМ

Бүгү-делегейниң СПИД-ке удур ишти демекчиге хуну декабрь 1 бо чылдын «СПИД болгаш өг-бүлө» деп кыныр-чырык-биле эрткен. Ол өг-бүлөнү СПИД-тен камгалаарыңче бугу чурттарын ишти-ледериниң кичээлгеин хаара тудуп, Каттышкан Наншалар Организацыяның кол ула-пыны «Өг-бүлө чымы»-биле холбашкан.

Улуг салдарны бо чикектен көсүг. Азия чурттарында СПИД аарыг улустун саны өскө дөшүгө болууга эвээш-даа болза, 2,5 миллион чедип турар. Оларын саны чүдө 1994 чылда 10 катап өскөн. Бо чылдын август айында Япония биле Тайланд чурттан тө-дөшүнчү дынашканын бау-лаар алдыга, 600 муң кижиге СПИД-тен ол чуртта араан. А Таиландының чоңуунуң ишти саны 58 миллион, өск-дүр чугаалаарга 100 кижиге бирээзи-ле аарыг.

Россияда СПИД-тин халда-вырын өлдөөн кижилериниң саны 800 четкен. 88 адми-нистративтиг дөвөскөрдөрсө 55-шде бо көргүчүг аарыг бар бооп турар. Сибирьде: Бурятияда — 2, Алтай край-да — 5, Кемерово областа — 6, Новосибирск областа — 1, Красноярск крайда бо хүн-нерде 2 аарыг кизи бары нлээрэи. Бистин республика-биле кожа чыдар областа, крайларда барык шүптүзүңа СПИД аарыг улус бар дээр-зин бо сан-чугагайлар хере-виче турар. Номчүкчулар-ның кичээлгеинге ондалан дынашкысаар чүвүүн: СПИД аарыны аарыг кижиден калдык кижиге дамчыр-оруктары. Манча хамаары-тыр чүдү чугаалап болууда? Аарыгны өскөдүкчүү ви-русу калдык кижиниң ханыңче киргенде аарыг тыттыр. Ба-дыр-башкын чок кешти ви-рус эртип, ханче кирип шы-давас. Вирустун калдык кижини ханыңче кирер оруктары: аарыг кизи-биле эр-хөзөжөн

харылзаа кылганда, аарыг кижиге ажыглааның соол-да эки арыгталышаан ширитер, ишелер база өскө-дө амчы херекселерин та-варыштыр аарыг кижиниң ханын калдык кижиге аудуп турар үеде база СПИД-тин вирузу бар халдан кылган эмзериң ажыглааныңдан бо-луп турар. Оон өскө бир чо-рук бир эвөс пези СПИД аарыг болза уруг сымтын дамыштыр вирус чаш төлдү ханыңче кирип болур, азы божуу турар үеде вирус хы-че кирер. Чаш төлдү эмг-биле эмзирип турар үеде вирус незилден урууче азы уруупкан пөзиче хал-даар арга тыптыр. Ычан ол эвөс иштиңиң дыш шазын оюлтанарың, эмгигин кестик черш дамчыштыр халлаар.

Бистин республикада шээр аарыгларын чылдан чылче өзүп көндүп турары бил-диртип болгай. Чагыс шээр аарыг кизи 5-6 кижиге аарың чышырып каары ховар эвөс таварың турар. А бир эвөс оларын аразын-дан бирээзи СПИД аарыг болза көргүчүг аарыгын кайы кире дүргөн непереп тараар аргалды моон көстүп кээр. Ычанганш чоңуң, анык-өскөвүнчү мөзү-шына-рын, сексуалдыг культура-зың көрүдери негеттишип турар. Устүдө СПИД аары-мың делегейге тарап көндү-лөп турарын чугаалап ту-ра, Швейцарияда чурткачы чоңуң салыга хамаарыш-тыр Европада СПИД аары-ның талазы-биле бирги чер-де деп демгелээп болгай мен. Аарыгын ында көвү-дөөнүн чылдагааны ту-румиз, бизнестин сайыра-лында деп эртөмдөпөр са-нап турар. Бистин Тыва-вас-та турган Швейцарияда лег сайырангай эвөс-лаа бол-сөвөгү үеде коммерциал-дык сайырамын-биле өскө чурт-тар хоорайлар аразында чо-луп турар, лаштыкыже үнүп турар кижилериниң саны ды-да дүргөн өзүп кел чылар. Республикадан лашкаар өөрөшп турар аныктары-мыс база хей болгай. Бир талазында ол байлал өк-и-да болза, өскө талазында көөргө СПИД аарымын рес-публика дөвөскөвөрчө кичи-рини, ону тардырып кончуг таарымчалыг байдалды тур-гужу турар.

СОНУРГАКТАРГА

Япоияның Нагасаки хоорайның чогушда өлөөн улуг суурунуң шөүңге огород хоюкчуларының делегейдеги организацыялар. Оон кол со-руулазы — эн чараш хоюкчу-лур шлдерини. Кождур-дел гелгеге 300 ажыг хоюкчулар-ны деглээп. Чогуш кымы деп кижиниң өскөлдөгү хоюкчуу-га бири чери бөзүн жөриг комиссия ам дөзөринде шиттирлөөвөн.

КАТ-ИЗИНДЕН ДЕЗЕ БЕРГЕН

Индий океанда Мальдив дээр улуг ортудунтуң составына кырып турар Илаху дел. бичи ортудукта окуби ту деп хой эвөс айбак кизи лер чурттан турар. Оларын саны чүдө 300 кижиге. Алайк оол бир уругту кудалаар дөңдө, хой белекти алгаш, уругтун ада-незини бажы-ныла азы чадарыңга келер Чадырга азы бажыңгө келер үде күдөөн кирир азы кирибес дугайында кыстан неш шиттирлээр. Ылчаарга оолду күдөө кыдып адыр дөңд болза, оон содагай эк-тивче кымы-биле кагар. Оон оон соодунде дөңдөпөр. Ба-жыңга азы чадарга турган дөрт-беш хере хөзөжөнөр оон суруп эгелээр. Бир эвөс оол дөңд шыдавас болза, оон каар шоругу: кумчылалкып уламчылаар болгаш кысты анаа бербес. Ычанганш чет-тирбей барган дүштүк оол дур мөрүзү: кысты ол кадай кылдыр алып.

ПЬЯ ОНДАР.

Тылаңың клиниктиг имму-нология төвүнүң профилак-тика талазы-биле килдиз-ниц өргөлекчиз.

КИНО

ДЕКАБРЬ 1 «НАЫРАЛ»: «Күдээ» (2 сериялы) 10.00, 13.10, 16.20 шактарда Видеалага «Дөңд үнери болунам» (АКШ) 9.30, 12.00, 14.30, 17.00 шак-тарда.

РОССИЯЖИЛЕР

АНГАРА, ноябрь 28. Россиянын штана кодулер хө-рөжөн спортчулары Стам-булда болуп эртин турар делегей чемпионатында адыгы чери элөөн, 1 алдың, 2 хүлер медалды чаалап ал-ган.

КИЛИСТЕР

ништале амьдыралы — 3-34.19 1-34.98; улетур — 3-34.49; 3-36.73; көдөз ажы-агый — 3-36.82, 3-34.57; культура, өөрөндөй болгаш чогаал — 3-39.15, мэдээлөр болгаш спорт — 3-37.11, очул — 3-34.39, 3-34.93; загаа — 3-39.03; корректор-ла — 3-41.23; өчүлүкчүлөр — 2-27.41; союн келбей барганда — 3-57.92, 3-14.94; бухгалтерия 3-41.16.

СПОРТ-СПОРТ-СПОРТ-СПОРТ

КЫМЧИ ХОЛ-ШАПТАР

КАНР, Ноябрь 28. Бөкс талазы-биле Россияның спорт-чулары Туниске болуп эр-ткен делегей чемпионатыга каршикеш, команда түшөл-биле 4 алдың, 3 мөңгүн бол-ган 2 хүлер медалды чаа-лап алган. Оларын-биле чүдө Германиянын спортчу-лары азыр-дичер тутуңу ыдылар аргалыг болган (4.1 бодам 5).

ЧҮДӨ СЕС ЭТАП

РИМ, ноябрь 28. Чарын автомобильниң муңучкузу тилекселениң көргүчүлүг-теинге холбаштыр 1995 чылда ралли талазы-биле делегей чемпионаты чүдө сес этап-ды эртер.

«ДЕМИР» КИЖИЛЕР ЧЕМПИОНАЛЫ

СИДНЕЙ, Ноябрь 28. Ыл-ды кижилериниң Веллинг-тонга болуп эрткен делегей чемпионатында, триатлон мастерлери деп база адып турар бис. англичан Спенсер Смит тилөөн. Ол ынагы чед-тишкенин ийи чыл улаан-гыр ап турар. Смиттин ишти түшпелди (1500 метрге) — ишти 40 километрге чага-терге чарыкыга болгаш 10 километрге чага чарыкка) — 1 шак 51 минута 4 секун-да болган.

РОССИЯЖИЛЕР

АНГАРА, ноябрь 28. Россиянын штана кодулер хө-рөжөн спортчулары Стам-булда болуп эртин турар делегей чемпионатында адыгы чери элөөн, 1 алдың, 2 хүлер медалды чаалап ал-ган.

КИЛИСТЕР

ништале амьдыралы — 3-34.19 1-34.98; улетур — 3-34.49; 3-36.73; көдөз ажы-агый — 3-36.82, 3-34.57; культура, өөрөндөй болгаш чогаал — 3-39.15, мэдээлөр болгаш спорт — 3-37.11, очул — 3-34.39, 3-34.93; загаа — 3-39.03; корректор-ла — 3-41.23; өчүлүкчүлөр — 2-27.41; союн келбей барганда — 3-57.92, 3-14.94; бухгалтерия 3-41.16.

РЕДАКЦИЈАНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 3.33.91; 3.34.17; карысалгалык секретарь — 3.34.92; чер — 3.34.26; кол редакторың пралакчылары — 3.45.93

РЕДАКЦИЈА КОЛЛЕГИЯЗЫ:

Н. С. Базыр (кол редакторунуң пралакчызы), А. Б. Монгуш, М. Д. Оюн (харымы, салгалык секретары), М. М. Саая (кол редакторунуң пралакчызы), Н. С. Эрген.